

*„Új könyvtár virul itt,
tele rendbe rakott tudománnyal.
Fontos, hogy mindent nyitva találj odabent.”*

Tudomány és kutatás a Klimo Könyvtárban

A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 13.

*„Új könyvtár virul itt, tele rendbe rakott tudománnyal.
Fontos, hogy mindent nyitva találj odabent.”*

TUDOMÁNY ÉS KUTATÁS
A 240 ÉVES KLIMO KÖNYVTÁRBAN

A 2014. október 16–17-én rendezett jubileumi
tudományos konferencia tanulmányai

Szerkesztette:
Dezső Krisztina – Molnár Dávid – Schmelczer-Pohánka Éva

Pécs, 2016

A kötet megjelenését támogatta:

Pécsi Egyházmegye

Pécsi Tudományegyetem

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

Borítóterv: Gergely Zsuzsanna

Olvasószerkesztő: Fekete Ágnes

Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont
és a Pécsi Egyházmegye.

Felelős kiadó: Dr. Fischerné Dr. Dárdai Ágnes és Dr. Udvardy György

Nyomdai előkészítés: Virágmandula Kft.

Felelős vezető: a Kft. ügyvezetője
www.mandulavirag.hu

ISBN (print): 978-963-429-059-9

ISBN (pdf): 978-963-429-063-6

ISBN (epub): 978-963-429-060-5

ISBN (mobi): 978-963-429-061-2

ISBN (html): 978-963-429-062-9

ISSN: 1587-5202

© Szerkesztők és szerzők

© Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

© Pécsi Egyházmegye

TARTALOMJEGYZÉK

Ajánló (Dr. Fischerné Dr. Dárdai Ágnes).....	7
Köszöntő (Dr. Udvardy György)	9
KÖNYVTÁRTÖRTÉNET – A PÉCSI KÖNYVKULTÚRA A 18–19. SZÁZADBAN.....	11
Monok István: A könyvtárak nyilvánossága a 16–18. században.....	13
Schmelcz-Pohánka Éva: „Mennyire szép odabent! Mily nagy a hírneve kint!” A pécsi püspöki bibliotéka alapításának korabeli ismertetési és recepciói.....	25
H. Simon Katalin: A Szombathelyi Püspökség szerepvállalása Szombathely kulturális életében a 18. század végén.....	47
Kocsis Éva: Mátyás Flórián kutatásai és könyvtára Pécsen.....	61
Gergely Zsuzsanna: Illustrationes – Régi könyves metszetgyűjtemény	89
OKTATÁS- ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET	97
F. Dárdai Ágnes: Pécsi vonatkozású történelemtankönyvek a Pécsi Püspöki Joglyceumban (1865–1922).....	99
Egyed Emese: A fegyelmezett világ munkása. Daniele Concina a színjátszás veszedelméről.....	113
Boda Miklós: Az Erzsébet Tudományegyetem Könyvtára Balogh Károly (1879–1944) irodalomtörténész és műfordító életében....	129
JOG- ÉS HADTÖRTÉNET.....	147
Kiss Gábor: A 19–20. század kánonjogi műveltsége Pécsen	149
Pókecz Kovács Attila: Huszty István <i>Jurisprudentia Practicájának</i> hatása a 18. századi jogi oktatásra.....	163
Tegzes Ferenc: A <i>Világháború Heti Postája</i> képanyaga. Egy újabb érték a Klimó Könyvtár kincsesládájából.....	177
IRODALOMTUDOMÁNY.....	199
Maczák Ibolya: A méhkirálynő édes uralma. Esterházy Krisztina Jozefa felett mondott temetési beszéd a Klimó Könyvtárban.....	201
Nagy Imre: Az Olvasó, a Cenzor, a Könyvek és „egy gonosz lelkű Pap” (Szerzői szerepek Alexovics Vazul A ‘Könyvek’ Szabados Olvasásáról című könyvében)	209
Hartvig Gabriella – Jankovits László: A bárd és a magyarok. Michael Denis <i>Protepticónja</i> a Klimó Könyvtárban.....	217
A KLIMO KÖNYVTÁR TÖRTÉNETÉHEZ KAPCSOLHATÓ SZEMÉLYEK	243
Borsy Judit: Koller József nagyprépost francia kapcsolatai. Francia levelek a Klimó Könyvtárban.....	245

Hencz Enikő: Mit ajánlhatott Dobai Székely Sámuel Klimo György pécsi püspöknek? Dobai Székely Sámuel könyvtárának kínálata.....	267
T. Papp Zsófia: Agyich István kéziratos versei a Klimo Könyvtárban. <i>Ille vir est, quem Phoebus amat, cui Pallas amica est</i>	277
TÖRTÉNETTUDOMÁNY.....	321
Nagy János: Baranya vármegye követei az 1751. évi országgyűlésen	323
Vitári-Weber Adrienn: Egy főpapi magángyűjteménytől a (nyilvános) múzeum felé. A pécsi püspöki könyvtár numizmatikai gyűjteménye a kezdetektől 1918-ig	335
A KÖTET SZERZŐI.....	385

„Mennyire szép odabent! Mily nagy a hírneve kint!”¹

A pécsi püspöki bibliotéka alapításának korabeli ismertetései és recepciói

A hajdani püspöki könyvtár, a Klimó Könyvtár 1774-es alapításának és a közönség előtti megnyitásának közvetlen körülményeit kutatva a fennmaradt levéltári és irattári források tekintetében akadályokba ütközünk. Tulajdonképpen ma a Pécsi Egyházmegyei Levéltárban (a Pécsi Püspöki Levéltár és a Pécsi Káptalani Levéltár) egyetlen olyan kézirat, levél, tervrajz sem lelhető fel, amely bármiféle támpont adhatna a bibliotéka nyilvánosításának közvetlen körülményeiről, vagy „első kézből” számolna be Klimó György püspök (1751–1777) korabeli könyvkultúrához kapcsolható tevékenységéről. Ugyanilyen hiányt szenved a könyvtár eredeti épületének történeti forrásanyaga (1770-es évek idejéből) is, hiszen az egyházmegye gazdasági levéltárának megsemmisülésével ennek iratai sem találhatók meg ma. Korabeli dokumentumok hiányoznak a korszakra vonatkozóan a Pécsi Püspöki Könyvtár irattári anyagából is, amelyet ma a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztályán őriznek.

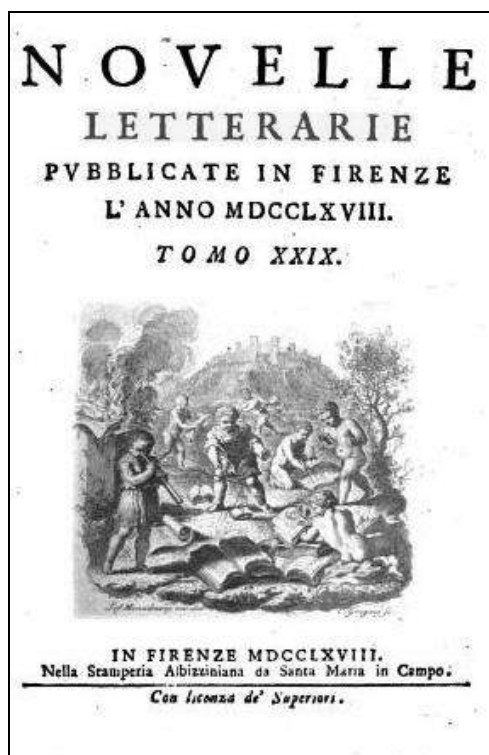
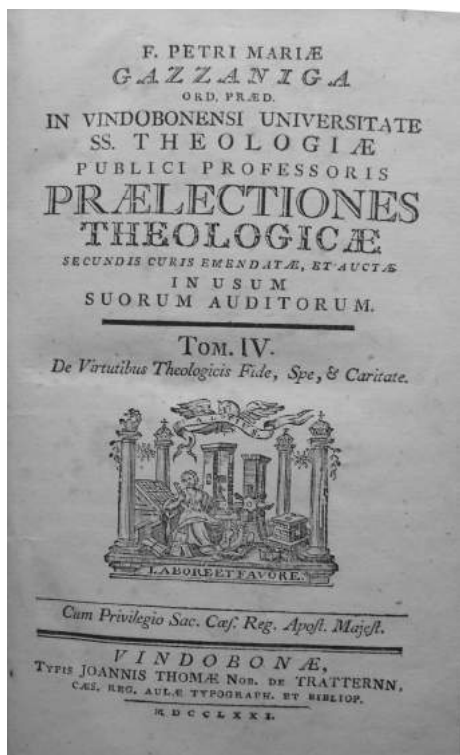
Ekképpen a könyvtártörténeti kutatások során a működéssel kapcsolatos dokumentumok helyett más típusú, de még közvetetten elsődlegesnek számító forrásokra támaszkodva kell pótolnunk a hiányosságokat, felhasználva és bevonva a bennük található közvetett információkat a további kutatásokba. Ezek azok a korabeli bemutatások, amelyek hír, ismeretterjesztő vagy útleírás, valamint költeményes formában emlékeznek meg a pécsi püspöki bibliotéka felállításának tényéről, annak nagyszerűségéről, továbbá Klimó tevékenységének kiemelkedő és példamutató voltáról.

Azt, hogy a pécsi püspöki könyvtár létrejöttének és megnyitásának terve köztudott volt Klimó György levelezőtársai körében mi sem bizonyítja jobban, mint hogy már az 1760-as évek második felétől találkozunk erre való utalással. Hernády Ferenc, a Pécsi Egyetemi Könyvtár könyvtárosa 1961-es tanulmányában hívta fel a figyelmet arra, hogy Pietro Maria Gazzaniga (1722–1799) bécsi egyetemi tanár

---

¹ Faludi Ferenc verse *In Bibliothecam ejusdem (Klimó György könyvtárára)* (Jankovits László fordítása). JANKOVITS 2001. 93.

*Praelectiones theologicae*² című művének negyedik kötetét Klimó György pécsi püspöknek ajánlotta:³

1–2. kép – Pietro Maria Gazzaniga *Praelectiones Theologicae*... című munkájának és az 1768-as *Novelle Letterarie* címlapja

Ennek első kiadása 1766-ban jelent meg, és a *De virtutibus theologicis fide, spe et caritate* címet viselte. A *Novelle Letterarie* firenzei lap 1768. május 20-i számának Bécsről szóló írásában az alábbi szavak kíséretében ismertette művet: „Ajánlás Öméltóságá Klimó György püspök számára, aki nagy anyagi ráfordítással mindenféle

² GAZZANIGA, Petrus Maria: *Praelectiones (theologicae) secundis curis emendatae et auctae in usum suorum*. 1–4. Tomus. Vindobonae, Typis Joannis Thomae Nob. De Trattnernn Caes. Reg. Aulae Typograph. et Bibliop., 1770–1771. Jelzet: PEK TGYO KK K.IX.12–13–14–15. A 4. kötet – *De virtutibus theologicis; fide, spe et caritate*. 1771. A Klimó Könyvtárban a második kiadás található meg.

³ Az ajánlás: „Illustrissimo, Reverendissimo, atque Excellentissimo Georgio Klimo, Episcopo Quinque-Ecclesiensi, duorum Comitatum de Baranya, & Tolna supremo, ac perpetuo Comiti, S. C., & R. A. M. actuali intimo, & ad excelsum Consilium Regium Locumtenentiale Hungaricum Consiliario, Patrono, ac Maecenati suo. F. Petrus Maria Gazzaniga Ord. Praedicat. Sal., & Felicit. (...) Tua Dioecesis sibi patros gratulatur. Testis copiosa illa, & selecta librorum, praesertim Ecclesiasticorum suppelex, quam non exigua auri vi a Te comparatam omnibus sciendi cupidis patere jubes, Testis denique insignis illa Tua liberalitas, qua homines sacris studiis addictos non solum favore, & patrocinio, sed opibus etiam, pecunia, atque eximiis praemiis excitare soles, atque adjuvare.” GAZZANIGA 1771. IV. [5 fol.].

könyveket, különösen az egyházi vonatkozásúakat gyűjtött össze könyvtárában, majd mindenki számára nyilvánossá is tette.” (Jankovits László fordítása)⁴ Összegezve az itáliai lap az 1766-os Gazzaniga-féle ajánlás szövegének felidézésével, befejezett tényként utalt a könyvgyűjtemény nyilvánosítására.

Hernády e korai dátummal kapcsolatban végül azt a következtetést vonta le, hogy Klimó püspök levelezésük vagy személyes találkozásuk során említést tehetett a bécsi egyetemi tanárnak leendő szándékáról, esetleg tanácsot kért tőle a könyvtárszervezés ügyében: így Gazzaniga arra már végbement történésként utalt ajánlójában. Az meg az eddig feldolgozott levelezésük alapján bizonyos, hogy a könyvbeszerzésekkel, az újdonságok ajánlásával, a felvásárlásra váró könyvgyűjteményekre való felhívásaival Gazzaniga végig segítette pécsi barátját könyvgyűjteménye gyarapításában.⁵

A korábbi megnyitás, vagy legalábbis a használat tényére enged következtetni az 1760-as évben elkészített katalógus megléte, valamint előszava is: „*Nyájás olvasó, használd ezt a könyvtárat a legkegyelmesebb pártfogónak jószágos engedelmével, a felséges Uristen nagyobb dicsőségére, a Haza tisztességére és oltalmára, magad és mások hasznára.*” (Entz Géza fordítása)⁶ Erre vonatkozóan azonban sem a levéltári források, sem a korabeli méltatások nem adnak meggyőző bizonyítékot. Bizonyos, hogy az addig meglevő kötetek használatát a régi könyvtári szobában (*Antiqua bibliotheca*) biztosíthatták, hiszen a könyvtárépület még ekkor nem készült el.⁷ Tudjuk, hogy Klimó püspök könyvtárost is nevezett ki Stadler József személyében, akit az első *bibliothecae praefectusként* (1760–1771) tartunk számon. Hiszen már a nyilvánosítás előtti könyvgyűjtemény is megfelelő szakembert igényelt. A szisztematikus könyvgyűjtés – természetszerűleg – már a püspöki regnálás kezdetén megindult, a könyvbeszerzéseket Kerticza Máté mellett az itáliai tanulmányokat végző Koller József és Szalágyi István pécsi egyházmegyei papok, valamint a bécsi könyvágens, Bernáth György, továbbá a külföldi levelező barátok is segítették. Az egyházmegyei férfiak számára való külön megnyitásnak azért sem látjuk értelmét, hiszen ők voltak az a réteg, amely amúgy is engedélyt kaphattak a kötetek olvasására. Így a használatot külön megnyitási procedúra nélkül is biztosíthatták számukra. Emiatt a jogi nyilvánosítás aktusa – véleményünk szerint – az 1760-as évekre való datálása nem állja meg a helyét. Továbbá az időpont még jóval a könyvtárépület felépítése előttre esik (1770-es évek eleje). Ám azt leszögezhetjük, hogy Klimó közvetlen és

⁴ „...la Dedicatoria a Monsig. Giorgio Klimo Vescovo delle Cinque Chiese, Prelato, che (...) e con molta spesa si e compolla una Biblioteca scelta d'ogni sorta di libri, e specialmente Ecclesiastici, la quale tiene aperta per tutti: tiene aperta per tutti...” NL 1768. 334–335. h.; Idézi: HERNÁDY 1959.; HERNÁDY 1961.

⁵ HERNÁDY 1959.; HERNÁDY 1961. 304–305., Gazzaniga–Klimó levelezését lásd: HORVÁTH 1932.

⁶ „Hunc igitur exignum laborem Lector benevole aequi, bonique consule, hoc vero bibliotheca ex Benignissima Excellentissimi sui Patroni gratia ad majorem Dei te optimi maximi gloriam ad Patriae honorem, tutelamque, tuam aliorumque salutem utere, et vale.” PEK TGYO KK CC.I.11 = PEK TGYO It. Ms 6.; Magyar fordítás: ENTZ 1940. 25–26.

⁷ MNL OL Delineationea aedilium Fasc. 1. Nr. 73. (alaprajz); PEL PKL MGLT 137. Fasc. 29. Nr. *Conscriptio uniuersum Eppatus Quis anno 1778 peracta.* (Klimó György pécsi püspök hagyatéki leltára)

közvetett környezetében a bibliofil „kollégák” körében nyilvánvaló volt, a könyvállomány szélesebb körben való nyilvánosításának terve.

E korai dátumra való utalással kapcsolatban közvetett forrásként tekinthetünk Csajághy Károly (1815–1905) volt püspöki könyvtárőr Klimó Györgyől írott életrajzára, melynek könyvtárismertetése szerint már korábban megnyitotta kapuit a bibliotéka a város tudósai és az egyházmegye papjai számára, de a köz hasznára csak 1774-ben rendeltetett.⁸

A fentiekben bemutatott első, közvetett utalás után már az 1774-es évet követően többnyire lírai alkotásokban, lexikonokban, városrajzokban, személyes jellegű útleírásokban kerül középpontba a pécsi könyvtár megnyitásának ténye, valamint Klimó püspök kulturális tevékenységének dicsérete.

A legkorábbi, részletesnek mondható ismertetés/híradás a könyvtárról valószínűleg közvetlenül a megnyitás után a Habsburg Birodalom területén megjelenő két nagy időszaki lapban, a *Pressburger Zeitung*ban és a *Wienerisches Diarium*ban jelent meg. Három nap különbséggel – az előbbiben 1774. április 13-án; az utóbbiban 1774. április 16-án – „kellemes hírként” adták tudtul a bibliotéka nyilvánossá tételének tényét az olvasóknak: „Pécsről érkezett az örvendetes hír, hogy a tudós főtitestelen-dő Klimó püspök úr saját költségén püspöki palotájában rendkívül értékes könyvtárat létesített. Ez mintegy húszezer kötetet tartalmaz, és őméltósága szándéka szerint mindenki számára nyitva fog állni. (...): Boldog idők! Amikor az emberi értelem ilyen intézményekben támogatásra lel. Még boldogabb lehetne azonban, ha szeretett hazánk más tájairól is hasonló intézmények létesüléséről kaphatnánk híreket. – Egyik fény gyújtja a következőt.” (Móro Mária Anna fordítása)⁹ A tudósítás szerzője külön kiemelte Koller Józsefnek (1745–1832), a gyűjtemény könyvtárőrének, későbbi nagyprépostnak fontos szerepét is. A pécsi bibliotéka előrelátó és átgondolt „könyvtárpolitikájának”, valamint a gondos, szakmailag magas szintű gyarapodásának zálogát a lejegyző egy évenként felhasználható alap biztosításában jelölte meg. Követendő példaként, a könyvtáralapítás mellett dicséretes kezdeményezésként említették meg a Klimó György 15.000 forintos költségén felállított, jól felszerelt papírmalmot is. Mivel a *Pressburger Zeitung* szerkesztője ebben az időszakban Korabinszky Mátyás János térképész-könyvkereskedő (1740–1811) volt, feltételezhető, hogy a tudósítást ő készítette. Ennek alátámasztására később munkáinak idézésével kitérünk.¹⁰ A *Wienerisches Diarium* szó szerint közölte ugyanezt a szöveget.

⁸ CSAJÁGHY 1838. 330. Jelzet: PEK TGYO KK Sz.R.V.1.; CSAJÁGHY 2000. 91.

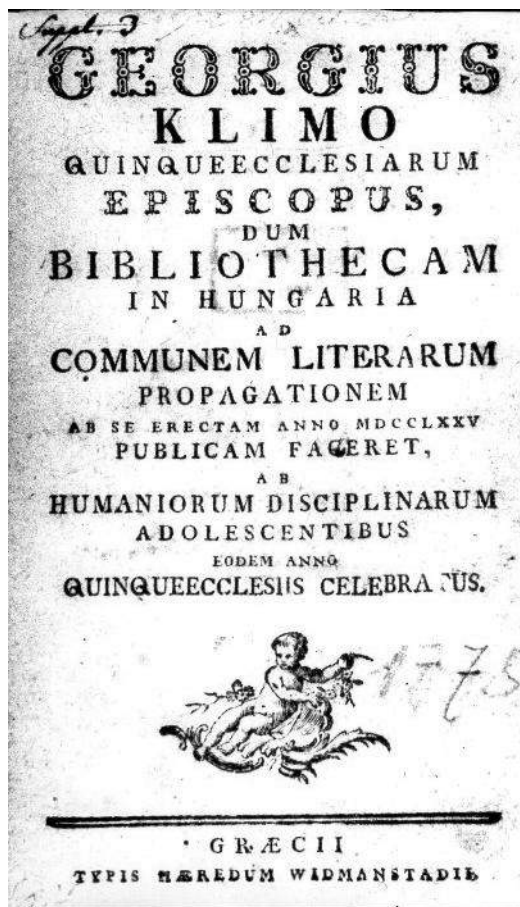
⁹ „Aus Fünfkirchen ist die angenehme Nachricht eingegangen, daß Sr. Excellenz der hochwürdigste und hochgelehrteste Herr Bischof Klimó, mit eigenen Kosten in seinem bischöflichen Pallaste daselbst eine überaus kostbare Bibliothek angeleget hat. Sie enthält gegenwärtig 20.000 Bände, und wird nach der Absicht Sr. Excellenz zu jedermanns Gebrauche offen stehen.” PZ 1774. 7.; WD 1774. 4.; Magyar fordítás: MÓRO 1996. 8.

¹⁰ ALMANACH 1778.; KORABINSZKY 1786. 187.

3–4. kép – A Pressburger Zeitung 1774. április 13-i és a Wienerisches Diarium 1774. április 16-i számainak fejléce

A könyvtár megnyitásának tényét, valamint a püspök jótéteményét többen is érdemesnek tartották költeményben megénekelni. 1775-ben a bibliotékaalapító ordináriust egy, grazi kispapok tollából keletkezett versgyűjtemény három költeményében is magasztalta.¹¹

5. kép – A grazi kispapok verseit tartalmazó nyomtatvány (1775)

Valószínűleg az első épület könyvtártermére rácsodálkozva írta meg versét a pécsi püspöki bibliotékáról és Klimó püspök méltatásáról Faludi Ferenc jezsuita költőtanár (1704–1799).¹² A költemény voltaképpen egy versciklus része, amelynek első darabja Klimó György címerére íródott, ezt követi a könyvtár méltatása, majd egy

¹¹ GK 1775. Ezek magyar fordítása még nem készült el, így a latin szöveget sem idézzük.

¹² Faludi 1759-től a jezsuiták pozsonyi könyvtárának igazgatója lett, és valószínűsítjük, hogy lehetőleg kapcsolat a kialakulóban levő bibliotéka okán Klimó és Faludi között. A könyvtárszervezésben is szakmai tanácsokat kaphatott a pécsi ordinárius a költő-könyvtárosigazgatótól. A kölcsönös kapcsolat okán látogathatta meg Faludi a megnyitás után a pécsi nyilvános püspöki könyvtárat.

Klimo püspökről készült festményre¹³ reflektáló vers, végül az egészet egy, a püspök mecseknádasdi nyaralásáról szóló költemény zárja.¹⁴ A *In Bibliothecam ejusdem* (Klimo György könyvtárára) címet viselő, latin nyelvű vers a témában az egyik legtöbb kiadást érte meg. Forrása Faludi hajdani jegyzetfüzete, az *Omniarium* 6–7. levele.¹⁵ A könyvgyűjteményről szóló rész az enciklopédikus gyűjtőkör mellett a nyilvánosságban látta annak kiemelkedő szerepét:

„Új könyvtár virul itt, tele rendbe rakott tudománnyal.

Fontos, hogy mindent nyitva találsz odabent.

Ég áldjon, püspök, te tudós tudománygyarapító!”¹⁶

(Jankovits László fordítása)

A vers pontos keltezés nélküli, de az utolsó sora arra utal, hogy még Klimo György életében elkészült. Egyrészt utal a könyvtár szépségére, másrészt saját írásokat is vár a püspöktől a költő, ennek okán keletkezését Jankovits László 1774 és 1777 közöttre datálja, bár azt kérdésesnek tartja, hogy Faludi ezen időintervallumban Pécsen járt volna.¹⁷ Annyi azonban bizonyos, hogy más módon nemigen láthatta a költő a könyvtár azon termeit, amelyekről ekképp nyilatkozott: „Mennyire szép odabent!”. Hiszen jelenleg egyetlen egy olyan ábrázolást sem ismerünk az eredeti könyvtárárpület szobáinak enteriőrjeiről, amelyek az ottani működés időszakában (1774–1832) készültek volna.

1777-re datálható Tóth Farkas (1746–1825) pécsi költő, főgimnáziumi esztétika-tanár Klimo György ordináriushoz íródott, 12 versszakos, latin nyelvű ódája (*Ode*), amely a pécsi főgimnázium két tanárának (Faicsér Ferenc (1733–1793) jezsuita igazgató és tanártársa, Schvarzl Zsigmond) *Poemata* címet viselő verses füzetében¹⁸ jelent meg. A közös munkát hálaadásuk jeleként írták Klimo püspöknek, hogy saját költségén kinyomtatta Francesco Sacchini (1570–1625) jezsuita szerzetes *De ratione*

¹³ A Klimo-féle 1778-as hagyatéki leltárban (PEL PKL MGLT 137. Fasc. 29. Nr. *Conscriptio universum Eppatus Qusis anno 1778 peracta*) és a későbbi könyvtárpépület leírásokban szó van egy képzőművészeti alkotásról, amely magát Klimo püspököt ábrázolja. Ez az Anton Hartelmayer-féle vörös krétarajz volt, amelyet még a 20. század első harmadában a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem igazgatói irodájában is megőriztek egy fényképen. Ifj. ENTZ Géza és Petrovich Ede is ezt tartotta valószínűnek, Jankovits László azonban a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskolán fellelhető olajfestményre gondolt. ENTZ 1940. 11.; PETROVICH 1974. 317.; Vö. JANKOVITS 2001. 94–95.

¹⁴ JANKOVITS 2001. 93.; Irodalom vö: SÁRKÖZY 2008. 67., 209.

¹⁵ OSZK Quart. Lat. 699. – *Faludi Francisci collectio miscellanea poematum minorum et notata diversa* (Szerzői kézirat). Kiadások: FALUDI 1786. 93.; FALUDI Ferenc: *Georgii Klimo, episcopi Quinqueecclesiensis bibliothecam*. In: CHRESTOMATHIA (1940) 1991. 335–336.

¹⁶ JANKOVITS 2001. 91–99.

„Altera iam floret selecta plena Minerva:

Quoque rei caput est, pectus aperta patet.

Dii te, praesul, ament, studiorum cultor et auctor!”

¹⁷ JANKOVITS 2001. 93–94. Klimo festményt is valószínűleg a könyvtárban láthatta Faludi, ami még inkább alátámasztja pécsi látogatását tényét.

¹⁸ POEMATA 1777. Jelzet: PEK TGYO KK NN.II.15/13

libros cum profectu legendi (A könyvek hasznos olvasásának elve) című munkáját, amelyet a püspöki bibliotékában is elhelyeztek.¹⁹

Tóth Farkas ódájának középpontjában a nyilvános könyvtár gazdagsága, annak hozzáférhetősége került.

*Ó, meddig adsz még, isteni püspökünk,
eltékozolván mind, ami csak tiéd,
nekünk ajándékot? Hiszen már
nyitva találjuk a drága könyvtárt:*

*bizony szokatlan tett. Ki csak erre jár,
és tiszta lélekkel tudományokat
művel, legyen dús vagy szegény, mind
új javakat szerez itt magának*

*lélekben, ingyen. Krózus olyan vagyont
nem bírt aranyban, mint ami itt hever:
szebben ragyog száz ércszobornál.
Mégse hiszed, hogy elég ajándék?*

(Jankovits László fordítása)²⁰

A már említett *Pressburger Zeitung* 1777. június 28-i számában a pécsi püspöknek még temetési búcsúztatása alkalmából is emléket kívánt állítani, amikor utolsó hírként temetéséről egy hosszabb lélegzetű beszámolót közölt. Ebből kiderült, hogy a ceremóniára 1777. június 17. és 19. között került sor. Az ordinárius ravatala előtt álló négy piramison Klimó egyházmegyei tevékenységének kiemelkedő momentumait vették sorra. Így természetesen a tudomány előmozdítása és a nyilvános bibliotéka ügyében folytatott munkássága is hangsúlyos szerepet kapott a má-

---

¹⁹ SACCHINI, Francesco: *De ratione libros cum profectu legendi libellus. – De vitanda moribus noxia lectione oratio. Jussu et impensis ... Georgii Klimo. Quinque Ecclesiae, Typis Johann. Joseph Engel, 1777.* Jelzet: PEK TGYO KK T.VIII.35.

²⁰ POEMATATA 1777.; A vers teljes latin és magyar szövege: JANKOVITS 2011a. 551–553.; Irodalom: NAGY I. 2013. 127–130.; JANKOVITS 2011b.

*„Quousque tandem se tua porriget
Divine Praesul, prodiga munerum
In nos voluntas? Tot librorum
Non satis est penetrare nobis*

*Inusitata pandere gratia,
Ut, cui parandae cura scientiae
Pectus remordet non profanum,
Possit egens locuplesque iuxta,*

*Non erogata merce pecuniae,
Securiores auro Alyattici,
Centumque signis clariores
Divoitias animo indipisci?”*

sodikon: „... felállította a legtudósabb könyvtárat, és a nyilvánosság használatára bocsátotta, a tudományok forrását így mindenkinek hozzáférhetővé tette...” (Móror Mária Anna fordítása).²¹

6. kép – A Pressburger Zeitung 1777. június 28-i számának fejléce

Klimo püspök halálát (1777. május 2.) követően a megírt gyászbeszédek (így Faicsér Ferencről)²² és Agyich István pécsi kanonok-költő (1730–1789) által szerzett temetési költemény is megemlékezett a Klimó-féle nyilvános könyvgyűjteményről. Részlet ez utóbbiból:

„Ám téged elsősorban a tiszteletreméltó isteni könyvek,
a könyvtár énekel meg örök időkre.
A könyvtár, amelyre százezer alkalommal
amennyire csak tudtad, mindenben gondot, munkát fordítottál
Emellett jól látható az érdemek hatalmas tára,
amelyet égi nyelv sem tud elbeszélni (...)

(Jankovits László fordítása)²³

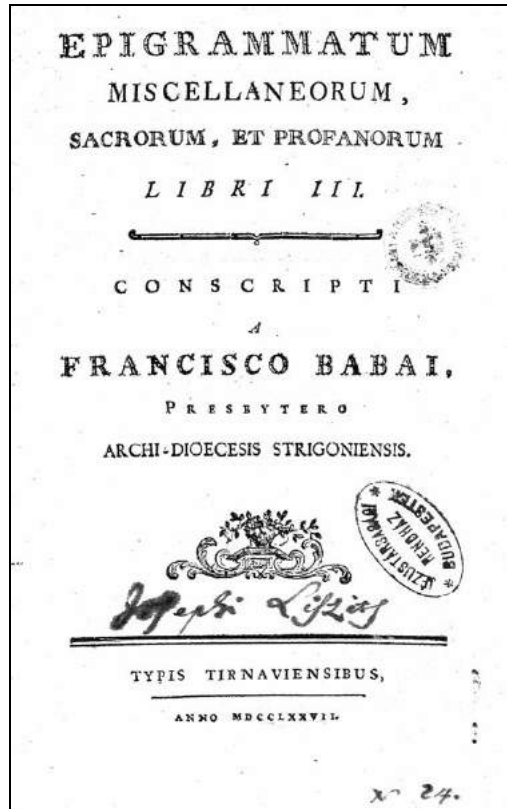
²¹ „...Bibliotheca lectissima comparata, & usui publico relicta, Scientiarum fontem omnibus aperuit...” PZ 1777. 4.; Magyar fordítás: MÓRÓ 1996. 9.

²² FAICSER 1777.

²³ AGYICH 1777. 10.; Irodalom: PAPP 2003.

„Te tamen in primis veneranda volumina Divum
Aeternis fastis Bibliotheca canunt.
Bibliotheca, cui centenis millibus omnis
Ut tandem fieres, cura, laborque stetit.
Ingens praeterea meritorum copia prostat,
Quam nec coelestis lingua referre queat.”

Szintén 1777-es megjelenésű a nagyszombati egyetemi könyvtár vezetőjének, Babai Ferenc jezsuita szerzetes-költőnek dicsőítő éneke, amelyben a szerző Klimó György érdemeit és könyvtára megnyitásának tényét méltatta, ám magát az eseményt egy évvel korábbra datálta.²⁴

7. kép – Babai Ferenc: *Epigrammatum Miscellaneorum...* című munkája (1777)²⁵

A szerző külön kitért a ritka és értékes kötetek használatának lehetőségére, az állomány bőségére valamint a püspök szellemének kimagasló voltára, amely messze túlhaladja a könyvtárlétesítést is:

„A legjelesebb, leghíresebb, tiszteletre méltó Klimó György püspök úr könyvtára. Ugyanő tette különleges odaadással a tanulmányok és a tudósok számára könyvtárát nyilvánossá 1773-ban. Itt van, György főpap a Te könyvtárad.

²⁴ BABAI 1777. 133.

²⁵ <http://fulltext.lib.unideb.hu/book.cgi?lf=babai.lst> [2015.08.03.]

*Különösen a tieid [ti. az egyháziak – S-P É], s emellett mindenki számára nyitva áll.
A legnagyobb bőségben állnak itt a ritka könyvek, ám
A püspök szelleménél a könyvtár is kisebb.”²⁶*

(Jankovits László fordítása)

1778-ban került ki a nyomdából a Magyarország megyéit és városait bemutató *Almanach von Ungarn auf das Jahr 1778* című kötet, a már a *Pressburger Zeitung*-féle hír kapcsán említett Korabinszky Mátyás János tollából. Ennek Pécs városáról szóló összefoglalásában a szerző ugyancsak kitér Klimó püspök tevékenységére, köztük a nyilvános könyvtáralapítására is: „Az utoljára elhalálozott püspök, Klimó a tudományok megőrzője és támogatója, mindent ezen céloknak szentelt, a művészetek és a tanulás iránti szeretetet felébresztette saját szülőföldjén. Ennek megvalósítása érdekében 1774-ben nyilvános könyvtárat alapított, mindenki használatára. Azt a kezdetekkor mintegy 20.000 válogatott kötettel látta el, megfelelő anyagi alapot biztosítva a folyamatos gyarapodásnak is. A püspök a könyvállomány mellett még egy régi ritka görög, római és magyar érmékkel felszerelt éremtárral is rendelkezett.” (Schmelczer-Pohánka Éva fordítása)²⁷

Bél Mátyás (1684–1749) evangélikus lelkész, történetíró fia, Bél Károly András (1717–1782) 1779-ben kiegészítésekkel megjelentette a *Notitia Hungariae* rövidített változatát *Compendium Hungariae Geographicum* címen. Ennek negyedik kiadásban Baranya vármegye bemutatásánál rövid közlést adott a pécsi püspöki könyvtárról, ám a nyilvánossá tételhez téves dátumot (1777) rendelt. A könyvtár „kiszolgáló intézményeit”, a nyomdát és a papírmalmot is említésre méltónak tartotta: „Klimó György püspök 1777-ben (sic!) itt alapította meg, nyitotta meg közhasználatra kivételesen jól berendezett könyvtárát. A művelt főpap nyomdát is adott hozzá, és malmot, amelyben papír készül.” (Schmelczer-Pohánka Éva fordítása)²⁸

---

²⁶ *Bibliotheca Excellentissimi, Illustrissimi, ac Reverendissimi D. Georgii Klimo, Episcopi Quinque-Ecclesiens. Etc. et ejusdem in literas, et literatos singulari studio publica facta Anno 1773.*

*Haec est, Antistes, tua Bibliotheca, Georgi,
Imo tui populi, quippe cuique patet.*

Copia librorum rarorum est maxima, verum

Praesulis ingenio est Bibliotheca minor.” BABAI 1777. 133.

Ugyanezen kötetben Koller Józsefhez írott epigrammájában a nyilvános püspöki bibliotéka könyvtárosaként is definiálja az egyházmegye történeti krónikását. Koller ezt a tisztséget 1770 és 1786 között töltötte be hivatalosan, de utódainak több alkalommal segítségére volt, sőt a betöltetlen időszakokban is visszatért a könyvtári prefektusi feladataihoz. SCHMELCZER-POHÁNKA 2012. 50–51., 285.

²⁷ „Der letztverstorbene Bischof Klimo ein wahrer Kenner und Beförderer der Wissenschaften wendete alles an, und die Liebe zu den Künsten und Studien auch in dieser Gegend des Vaterlandes zu erwecken. Zu diesem Zwecke liess er 1774. eine öffentliche Bibliothek anlegen, welche zu jedermanns Gebrauche sein sollte. Er liess solche gleich beyn Anfang mit 20.000 auserlesenen Büchern versehen, und setzte eine konvenablen Fond, zur fährlichen Vermehrung derselben aus. Zu diesem Bücherschatze gesellte derselbe auch sein Münzkabinet, von lauter raren, grisechischen, römischen und ungarischen Münzen.” ALMANACH 1778. 333.

²⁸ „Fundavit hic et pro publicis usibus aperuit, instructissimam bibliothecam, Georgius Klimo episcopus, anno 1777 interceptus. Addidit pontifex eruditus typographiam, et molam, in qua papyrus paratur.” BÉL 1779. 180. (A Klimó Könyvtárban az 1792-es kiadás található meg. Jelzet: PEK TGYO KK Sz.X.VII.18/1)

8. kép – Korabinszky János Máttyás²⁹

9. kép – Bél Máttyás³⁰

Adalbert Blumenschein Maria-Taferl-i könyvtáros pap (1720–1781) a 18. század második felében az európai könyvtárak számba vételére vállalkozott. A négykötetes, gót német kéziratos munkájában lajstromba szedett 931 város 1089 könyvgyűjteményét ugyan nem tudta személyesen bejárni, ekképpen számos leírása más források – így ország- és városbemutatók, útleírások, stb. – felhasználásával készült el. Az első kötet Portugália, Spanyolország, Franciaország, Anglia, Németalföld és Svájc könyvtárait mutatta be 377 oldalon keresztül. A második, 565 oldalas kötet Ausztria és Németország tartományokra (Bajorország, Frankónia, Baden-Württemberg, Rajna-Vesztfália, Szászország) lebontott bibliotékáinak képét vázolta fel. A harmadik 162 oldalon Csehország, Dánia, Svédország, Poroszország, Lengyelország, Oroszország és végül Magyarország könyvgyűjteményeit taglalta. A negyedik kötet Itália könyvtári „hálózatát” rajzolta meg. Az intézmények bemutatása mellett Blumenschein a bibliotékák tipizálását is megtette, elkülönítve az egyházi, az iskolai, a nyilvános, a főúri, a magán- és a speciális (szak)könyvtárakat. Magyarországon – balkáni kitekintéssel – 22 város nevezetes könyvtáráról jegyzett le kb. 10–12 soros ismertetőket, 10 oldalon keresztül: így pl. Pozsony, Pest, Buda, Pécs, Eger, Esztergom, Kassa, Debrecen, Kalocsa, Nagyszében, Brassó, Marosvásárhely, Kolozsvár. A kéziratos munka és Blumenschein munkásságának bemutatására vállalkozó Giuseppe Osti tanulmányának statisztikai kimutatásai révén tudomásunk van arról, hogy Blumenschein csupán Magyarország egyetlen gyűjte-

²⁹ http://hu.wikipedia.org/wiki/Korabinszky_J%C3%A1nos_M%C3%A1ty%C3%A1s#mediaviewer/File:Janos_Matyas_Korabinsky_AGE_V21_1806.jpg [2015.02.11.]

³⁰ http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6e/B%C3%A9l_M%C3%A1ty%C3%A1s.jpg [2015.01.31.]

ményében járt személyesen, a többbit kizárólag már nyomtatásban megjelent leírások alapján vázolta fel. Ezek egyik forrását az 1778-as – már említett – *Almanach* jelentette.³¹ Ezáltal nem meglepő, hogy a pécsi püspöki könyvgyűjteményről írott feljegyzése is csaknem szó szerint megegyezik annak teljes szövegével: „Pécs – Az utoljára elhalálozott Klimó püspök 1774-ben egy nyilvános könyvtárat alapított, mindenki szükségére. Azt a kezdetekkor mintegy 20.000 válogatott kötetrel látta el, megfelelő alappal ellátva a folyamatos gyarapodás biztosítására. Emellett a könyvállomány mellett volt még egy éremtára a püspököknek, régi ritka görög, római és magyar érmekkel.” (Schmelczer-Pohánka Éva fordítása)³²

Ugyanígy 1780-ban jelent meg Karl Gottlieb Windisch (1725–1793) pozsonyi tudós, újságszerkesztő *Geographie des Königreichs Ungarn* című munkája Pozsonyban, amelyben Baranya vármegye leírásának részeként – ugyancsak a *Pressburger Zeitung*ból elinduló hibás adatokra hivatkozva mutatja be a helyi egyházi könyvtárat, a nyomdát és a papírmalmot: „...Ő [ti. Klimó György – S-P É] egy nyilvános könyvtár alapjait tette le, amely mintegy 20.000 kötetet számlált (...) Emellett egy éremgyűjteményt gyarapított, és nyomdát és papírmalmot is emeltetett.”³³

1781. december 12-én egy bécsi hetilap, a *Die Wiener Wochenschrift* lapjain Koller József kanonok egyháztörténeti munkájának méltatása a nyilvános püspöki könyvtárosként is definiált dicséretét tartalmazza, ekképpen utalva a nyilvános pécsi bibliotéka ismeretére.³⁴

Papanek György (1738–1802) olasz plébános 1783-ban, Pécsen nyomtatott Baranya vármegye és Pécs szabad királyi városának leírásában (*Geographica descriptio comitatus Baranyensis ... et liberae regiaeque urbis Quinque-Ecclesiensis*), a XX., a szabad művészetekről szóló fejezetében is említést tett a klimói bibliotékáról: „A püspöki palotában található a nyilvános könyvtár, ahol a múzsák és a szabad művészetek szerelmeseinek öröme minden fellelhető, amiből bárki szabadon, a saját hasznára tanulhat.” (Schmelczer-Pohánka Éva fordítása)³⁵

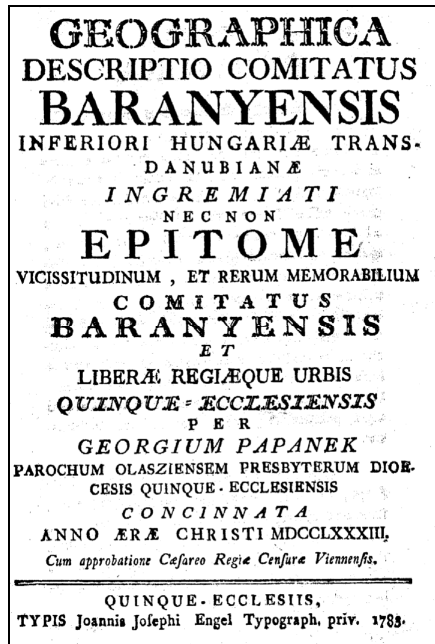
³¹ BLUMENSCHNEIN 1780. Munkásságáról lásd: OSTI 2000. 288–290.

³² „Fünfkirchen – Der letztverstorbene Bischof Klimó liess alle im Jahre 1774 eine öffentliche Bibliothek anlegen, welche zu Jedermanns Gebrauch seyn solle, solche auch gleich beym Anfang mit 20.000 meist auserlesenen Büchern versprochen, und setzte einem konyenablen Fond zur jährlichen Vermachung derselbigen aus: Zu diesem Bücherschalz gesellte Hoch[se]l[ter] auch sein Münzkabinet von lauter raren griechischen-römischen und hungarischen Münzen.” BLUMENSCHNEIN 1780. 156.

³³ „Er [ti. Klimó – S-P É] legte auch eine öffentliche Bibliothek an, die gleich Anfangs aus 20.000 auserlesenen Bänden bestand, und setzte zur jährlichen Vermehrung derselben einen hinlänglichen Fond aus. Dazu gesellte er auch sein ansehnliches Münzkabinet, errichtete überdiets eine gute Buchdruckerey, und Papiermühle.” WINDISCH 1780. 391.

³⁴ WW 1781. 374.

³⁵ „In aedibus Episcopalis est publica Bibliotheca, in qua musarum, liberarumque artium amantes omni oblectamento lacantur, & quidquid libet, condiscendi campum nanciscuntur.” PAPANEK 1783. 189. Jelzet: PEK TGYO KK c.II.4.

10. kép – Papanek György *Geographica descriptio comitatus Baranyensis*...
című munkájának címlapja (1783)³⁶

Egy újabb pécsi lírai alkotás folytatja a Klimó Könyvtár alapítás korabeli recepcióit. A század végére datálható a már említett Agyich István pécsi kanonok-költő másik költeménye, amelyet Katona István jezsuita történetíró (1732–1811) „szájába adva” jegyzett le a szerző. (*Carmen Super insigni Iuditio clarissimi Domini Stephani Katona de Bibliotheca Klimoiana Quinque-Ecclesiensi*, azaz *Ének az igen kiváló Katona István úrnak a pécsi Klimó-féle könyvtárról mondott jeles véleményéről*) Katona 1784-ben, hét évvel Klimó halála után járt Pécsen, és a vers alapján úgy véljük, hogy megtekintette a neves bibliotékát.³⁷ Erről való benyomásait örökítette meg Agyich lírai művében:

*„Annyi szerencsétlenség és viszontagságos dolog után
vannak a magyarországi mezőkön tudósi könyvoszekerények,
de több gyűjtemény között van egy könyvtár,
ami műveltségben a legkiemelkedőbb: az, amelyik Pécsen áll.”*

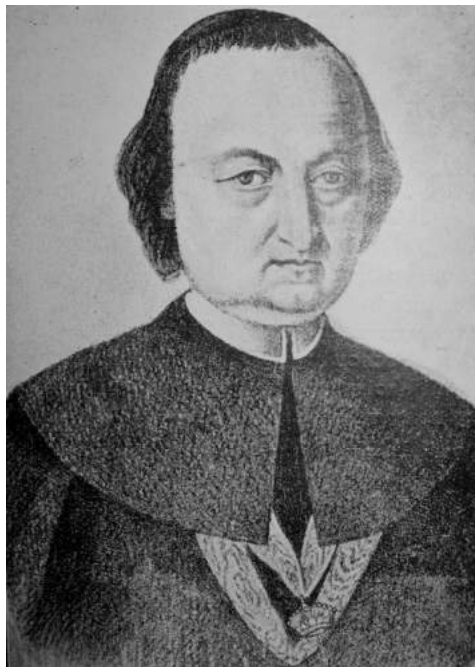
(T. Papp Zsófia fordítása)³⁸

³⁶ http://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt06011103/0_0_1_pg_1.html [2015.08.03.]

³⁷ Koller Józseffel a Klimó Könyvtár Kézirattárának tanúsága szerint levelezésben állt.

³⁸ PEK TGYO Kt. Ms 922/1-2. – Agyich István: *Carmen Super insigni Iuditio clarissimi Domini Stephani Katona de Bibliotheca Klimoiana Quinque-Ecclesiensi*. Ezúton köszönöm T. Papp Zsófiának a forrás feltárását és a magyar fordítás megküldését. Lásd a jelen kötetben T. Papp Zsófia Agyich István kéziratos költeményeiről szóló tanulmányát.

*„Post tantas clades licet, et discrimina rerum, / Esse per Hungaricas scrinia docta plagas;
Attamen in reliquis, cultu præstantior una / Staret Pentano, Bibliotheca solo.”*

11. kép – Katona István³⁹

Korabinszky Mátyás János a *Geographisch-Historisches und Produkten Lexikon von Ungarn* című, 1786-os német nyelven írt munkájában Pécs város történetének taglalásánál újból megismételte korábbi ismereteit a pécsi püspöki bibliotékáról: 20.000 kötetes klimói nyilvános könyvtár felállítását emelte ki. Ez a téves állományadat – mint láthatjuk – már a *Pressburger Zeitung* beharangozó cikkének idejétől hagyományozódott át a későbbi ismertetésekbe, lexikonokba.⁴⁰

A Kovachich Márton György jogtörténész-forráskutató-könyvtáros (1744–1821) kiadásában megjelenő, első tudományos igényű hetilap, a *Merkur von Ungarn* volt. Ennek 1787-es számában a szerkesztő egy lábjegyzet erejéig megemlékezett a Klimó György-féle könyvtáralapításról és a benne fellelhető gyűjtemények nagyszerűségéről: „...Pécsett egy nyilvános könyvtárat létesített, amelyben a válogatott, nyomtatott könyvek mellett nagy ritkaságoknak és kéziratoknak is helyük volt.” (Schmelczer-Pohánka Éva fordítása)⁴¹

³⁹http://hu.wikipedia.org/wiki/Katona_Istv%C3%A1n_%28t%C3%B6rt%C3%A9net%C3%ADr%C3%B3%29#mediaviewer/File:%C5%A0tefan_Katona_-_Bo%C4%BEkovce_%281732_-_1811%29.jpg [2015.01.31.]

⁴⁰ KORABINSZKY 1786. 187.

⁴¹ „... hat zu Fünfkirchen eine öffentliche Bibliothek angelegt, in welche nebst dem ausserlesenden gedruckten Büchern auch manche sehr seltene und Schatzbare Handschriften ... sich befindet...” KOVACHICH 1787. 22. Kovachich jogtörténeti forráskutatásainak egy jó 10 évvel későbbi állomása lett ez a bibliotéka, ahol kikutatta és közölte a Mátyás (Magyi-kódex) és II. Ulászló korából fennmaradt jogi formuláriumokat. A kutatás eredménye: KOVACHICH Márton György: *Formulae solennes styli in Cancellaria, Curiaque*

12. kép – Kovachich Márton György portréja egy bronzérmén⁴²

1792-ben egy német nyelvű földrajzi írás 12. része (*Geographischer Schriften*) is röviden szólt a könyvtárról Pécs nevezetességeinek taglalása során: „Pécs (...) Hajdan volt itt egy egyetem, és ugyancsak itt található egy nyilvános könyvtár és egy szép pénzügyi-temény, amelyeket Klimó püspök egy orsolyita kolostor kíséretében alapított meg.”⁴³

Neves utazók pécsi látogatásának is egyik kiemelt helyszíne volt az 1790-es években a Klimó-féle nyilvános könyvtár. Két neves arisztokrata részletes leírása is betekintést ad a könyvgyűjtemény ritkaságaiba. Egyikük, gróf széki Teleki Domokos (1773–1798) királyi táblai ülnök, erdélyi nemes 1795-ben tett körutat Dél-Magyarország és Horvátország nagyobb városaiban. Utazásai naplóját magyar és német nyelven is közzétette.⁴⁴ Egyik állomása május végén, június elején Baranya vármegye és Pécs városa volt. A könyvgyűjteményekért való rajongásának bizonyítéka, hogy oldalakat szentelt a Klimó által alapított könyvtár bemutatásának. A látogatásnál kalauza valószínűleg Koller József volt, hiszen leírásában többször is hivatkozott személyes közléseire, továbbá kitért a folyamatosan megjelenő egyházmegye-történeti munkájának méltatására is. A könyvtár nyilvánosságára külön

---

Regum, foris minoribus ac locis credibilibus authenticisque Regni Hungariae olim usitati. Quas in subsidium diplomaticae ac veteris jurisprudentiae Hungariae potissimum practicae ante-Werbóczianae a coaevis codicibus manuscriptis collectas. Pesthini, Typis Matthiae Trattner, 1799. Jelzet: PEK TGYO KK EE.V.24.

⁴² http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/89/Ungarn_Bronzemedaille_1813_Martin_Kovachich_%28Kopfseite%29.jpg [2015.01.31.]

⁴³ „Fünfkirchen (...) Ehedem war eine Universität dahier, und noch findet man eine öffentliche Bibliothek und schönes Münzkabinet, die der Bischof Klimó nebst einum (sic!) Urselinerinnenkloster gestiftet hat.” GEOGRAPHISCHER SCHRIFTEN 1792. 192.

⁴⁴ TELEKI D 1796. 196–201.; TELEKI D 1805. 201–205.; TELEKI 1993.

felhívta a figyelmet, főként, hogy az ott levő királyi akadémia tanulói számára is látogatható volt: „A püspök bibliotékája a püspöki rezidenciában vagyon, és közönséges hasznovételre mindennek nyitva áll; ez kivált az akadémiára nézve becses institútum.”⁴⁵ A gyűjtemény jelesebb darabjairól részletes leírást, néhol még forrásközlést is adott Telekinek, aki még láthatta az eredeti Klimo-féle éremgyűjteményt, amelyet nyolc évvel később eltulajdonítottak a bezárt könyvtár éremszekrényeiből. Esterházy Pál László pécsi püspök (1780–1799) ásványgyűjteményét is megemlítette a minerológus gróf, és javasolta további fejlesztését is.⁴⁶

Másikuk, a 22 éves branyicskai báró Jósika János erdélyi nemes 1799. július 5. és 7. között tett pécsi tartózkodásának egyes állomásait vázolta fel. 1930-ban a pécsi egyetemi könyvtár munkatársa, Winis Nándor birtokába jutott egy addig ismeretlen, kéziratos útinapló másolata a Jósika-család kolozsvári hitbizományi levéltárából (ma Kolozsvári Állami Levéltár). A szerző háromnapos pécsi tartózkodásának fénypontjaként írta le a Klimo György püspök által felállított bibliotékában tett látogatását. Elragadtatásának a következő szavakkal adott nyomatékot: „*méltán első bibliothecának tartatik.*”⁴⁷ Vezetője „a tudós és históriákban, a régiségekben fáradhatatlan *canonicus*”, azaz Koller József volt. Jósika 12 oldalon keresztül mutatta be a püspöki könyvtár ritkaságait, külön kiemelve a kódexeket, egyedi kéziratokat. Ez utóbbiak közül a *Cimelion* középkori és kora újkori okleveles gyűjtemény töltötte el külön elragadtatással a főurat, hiszen maga is lelkes kutatója volt a régi forrásoknak. Érdekességként megemlítette egy vele egykorú szerző, Jules Mazarin kardinális életét taglaló kéziratának másolatát is.⁴⁸ Továbbá kezébe került a Kaunitz von Rittberg kancellár rendelkezésére bocsátott *Codex Diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae* című forrásgyűjtemény is, amely a püspöki könyvtár megnyitása előtt az első „nemzetközi könyvtárközi kölcsönzésként” tartják számon.⁴⁹

A 18. századi leírások, bemutatók és recepciók áttekintése után összegezve elmondhatjuk, hogy a Klimo-féle nyilvános bibliotéka már tervezés szintjén is ismert volt a püspök baráti körében. A konkrét ismertséget azonban a közönség előtti használat lehetőségének 1774-es megadása hozta meg, így belekerült Pécs város leírásaiba, híradásokba és lírai művekbe, továbbá a művelt utazók célpontjává lett. A pontos információk természetesen a folyamatos átvételekkel csorbát szenvedtek, vagy az eleve hibás adatok hagyományozódtak tovább. Ami hiba nélküli volt, az Klimo György kulturális tevékenységének és céljainak dicsérete. Ezek a művek is hozzájárulnak a hajdani nyilvános pécsi püspöki könyvtár alapításkori történetjének megismeréséhez és apróbb adatokkal való kiegészítéséhez. Annyi egyértelmű, hogy Európa nagyobb államaiban és az ország egész területén kiemelkedő tevékenységnek ítélték a nyilvános könyvtár felállítását, a hazai minta folytatását pedig

⁴⁵ TELEKI D 1796. 196–201.; TELEKI D 1805. 201–205.; TELEKI 1993.

⁴⁶ TELEKI D 1796. 196–201.; TELEKI D 1805. 201–205.; TELEKI 1993.

⁴⁷ WINIS 1930a.

⁴⁸ GALL, Abbate: *Relatione della Nascita, delli costumi e uiuere del Card[inale] Giulio Mazzarino dal di suoi Natali sino al presente 1657: Dell ... -- Principe Leopoldo de Medici.* [Cop. s. n. l. a.] Jelzet: PEK TGYO KK NN.II.14 = PEK TGYO Kt. Ms 43.

⁴⁹ WINIS 1930a.; WINIS 1930b.; WINIS 1930c.

követendőnek jellemezték: *„Boldog idők! Amikor az emberi értelem ilyen intézményekben támogatásra lel. Még boldogabb lehetne azonban, ha szeretett hazánk más tájairól is hasonló intézmények létesüléséről kaphatnánk híreket. – Egyik fény gyújtja a következőt.”* (Móro Mária Anna fordítása)⁵⁰

FORRÁSOK, RÖVIDÍTÉSEK

- AGYICH 1777 [AGYICH István]: *Funebre carmen piis manibus olim excellentissimi, illustrissimi, ac reverendissimi domini domini Georgii Klimo episcopi Quinque Ecclesiensis, comitatum de Baranya, Tolna, et Valpo supremi, et perpetui comitis, Sacrae Caesareo-Regiae, et Apostolicae Majestatis actualis intimi status consularii dum solemnes ejus exequie die 17. mensis Junii anni 1777 in Cathedrali Ecclesia Quinque Ecclesiensi peragentur ad perennem singularium tanti praelati promeritorum memoriam a suorum quodaem in devoti animi obsequium delatum. Quinque Ecclesiensis, Typis Joannis Josephi Engel, [1777.]*
- ALMANACH 1778 *Almanach von Ungarn auf das Jahr 1778. Im Verlage der Gesellschaft Wien und Pressburg, Gedruckt mit von Ghelschen Schriften. 332–336.*
- BABAI 1777 BABAI Ferenc: *Epigrammatum miscellaneorum sacrorum, et profanorum Libri III. Typis Tirnaviensibus, 1777. 133.*
- BÉL 1779 BÉL Mátyás: *Compendium Hungariae geographicum, ad exemplar notitiae Hungariae novae historico-geographiae. In Partes IV. Ed. Tertia auctior et correcta. Posonii et Cassoviae, Sumptibus Joannis Michaelis Landerer, typographi et bibliopolae, 1779. 178–182.*
- BLUMENSCHNEIDER 1780 BLUMENSCHNEIDER, Adalbert: *Beschreibung verschiedener Bibliotheken in Europa. 4 Bd. (Österreichische National Bibliothek – Handschriften Cod. Ser. Nr. 2807–2810) 3. Bd. – Ungarn. p. 156.*
- CC.I.11 = PEK Bibliotheca Excellentissimi Illustrissimi ac Reverendissimi Domini TGYO It. Ms 6 Domini Georgii Klimo episcopi Quinque Ecclesiensis s. Caes. et Reg. Apost. Majest. Consiliarii intimi etc. In ordinem digesta, Fideli Calamo excerpta et necessariis indicibus[ue] et Catalogis Instructa Anno MDCCLX. 456 fol.
- CHRESTOMATHIA (1940) 1991. Latin chrestomathia. Latin nyelvi olvasmányok. Összeáll. HUSZTI József. Budapest, 1940. Reprint: Budapest, 1991.
- GAZZANIGA 1770–1771 GAZZANIGA, Petrus Maria: *Praelectiones (theologicae) secundis curis emendatae et auctae in usum suorum. 1–4. tomus. Vindobonae, Typis Joannis Thomae Nob. De Trattnerum Caes. Reg. Aulae Typograph. et Bibliop., 1770–1771.*
1. tom. De Deo, ejusque proprietatibus. 1770.
2. tom. De Trinitate, de actibus humanis, et de beatitudine. 1770.

⁵⁰ *„Glückliche Zeiten! Wo man dem Verstande des Menschen durch solche Anstalten zu Hilfe zu kommen sucht. Noch glücklicher werden sie seyn, wenn auch in den übrigen Gegenden unseres geliebten Vaterlandes ähnliche Denkmäler errichtet werden. – Ein Licht zündet das andere an.”* PZ 1774. 8., WD 1774. 5. Magyar fordítás MÓRO 1996. 8.

3. tom. De gratia actuali et habituali. 1771.
4. tom. De virtutibus theologicis; fide, spe et caritate. 1771.
- GEOGRAPHISCHER SCHRIFTEN 1792 Geographischer Schriften Zwölfter Theil. Enthält: die geographischen Enleit- und Beschreibungen von österreichisch-Schleisen, Ungarn, Slavonien, Kroatien, Gallizien und Lodomerien, der Bukowina und Siebenbürgen. In: *Neue Sammlung geographisch-historisch-staatistischer Schriften*. Weissenburg und Schwabach, gedruckt bey Johann Martin Friedrich Mizler, Buchhändler und Buchdrucker, 1792. 192.
- GK 1775 Georgius Klimo Quinqueecclesiarum episcopus, dum Bibliothecam in Hungaria ad communem literarum propagationem ab se erectam anno MDCCLXXV publicam faceret, ab humaniorum disciplinarum adolescentibus eodem anno Quinqueecclesiis celebratus. Graecii, Typis haered. Widmanstadtii, [1775].
- FAICSER 1777 FAICSER Francisco: Laudatio funebris excellentissimi illustrissimi ac reverendissimi domini domini Georgii Klimo miseratione divina Quinque-Ecclesiarum Episcopi inclytorum comitatum de Baranya Tolna et Valpo supremi ac perpetui comitis utriusque sacratissimae caesarae et regio Apostolicae Maiestatis actualis intimi consilarii dicta a Francisco Faicser collegiatae Ecclesiae sancti Michaelis Archangeli de Catro Ferreo canonico honorario regii et capitalis gymnasii Quinqueecclesiensis direttore, cumin cathedrali basilica Quinqueecclesiensis Triduanae Funeris exequiae finirentur XIII. Kalendas Julias Anno MDCCLXXVII. [Quinqueecclesia], Typis Johannis Josephi Engel, 1777.
- FALUDI 1786 FALUDI Ferenc: Költeményes maradványi. Egybe szedte, s elő beszédekkel, jegyzésekkel és szükséges oktatásokkal meg bővítve közre botsátotta Révai Miklós I. Győrött, Strajbig József betüivel, 1786.
- GK 1775 Georgius Klimo Quinqueecclesiarum episcopus, dum Bibliothecam in Hungaria ad communem literarum propagationem ab se erectam anno MDCCLXXV publicam faceret, ab humaniorum disciplinarum adolescentibus eodem anno Quinqueecclesiis celebratus. Graecii, Typis haered. Widmanstadtii, [1775].
- KORABINSZKY 1786 KORABINSZKY Mátyás János: Geographisch-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn, welchem die vorzüglichsten Örter des Landes in alphabetischer Ordnung angegeben, ihre Lange bestimmt und mit kurzen Nachrichten, die im gesellschaftlichen Umgange angenehm und nützlich einen vollständigen Ideal-Atlas dieses Reichs selbst entwerfen kann. Pressburg, zu finden im Weber und Korabinskyschen Verlage, 1786. 186-188.
(<http://books.google.hu/books?id=FuZdAAAAcAAJ&pg=PA187&dq=Klimo+Bibliothek&hl=hu&sa=X&ei=DjIkVOXVF8PhywPapIHgDQ&ved=0CCsQ6AEwAjo#v=onepage&q=Klimo%20Bibliothek&f=false>) [2014.09.25.]
- KOVACHICH 1787 [KOVACHICH Márton György]: Geschichte der neuen Schulreform in Ungarn. *Merkur von Ungarn oder Litteraturzeitung für das königreich Ungarn und dessen Kronländer... aus das Jahr 1787*. 1787. 22.
- MNL OL Ms Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Manuscriptum

- NEUE SAMMLUNG Neue Sammlung geographisch-historisch-statistischer Schriften 12. Band. Weißenburg–Nordgau–Schwabach, Gedruckt bey Johann Martin Friedrich Mizler, Buchhändler und Budhdrucker, 1792.
(http://books.google.hu/books?id=XxZDAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q=Klimo&f=false) [2015.02.05.]
- NL 1768 *Novelle Letterarie*. Publicate in Firenze L' anno MDCCLXVIII. Tomo XXIX. In Firenze, Nella Stamperia Albizziniana da Santa Maria in Campo, 1768.
(<https://books.google.hu/books?id=uZIEAAAAQAAJ&pg=RA1-PT78&lpg=RA1-PT78&dq=Novelle+Letterarie+1768&source=bl&ots=Fbo3BEAtYd&sig=IP5NYAAIpVneiRskXzjdpoqZStE&hl=hu&sa=X&ei=gCXWVOOfL429aeqkgtAK&ved=0CCcQ6AEwAg#v=onepage&q=Novelle%20Letterarie%201768&f=false>) [2015.02.07.]
- OSZK Quart. Lat. Országos Széchényi Könyvtár – Latin nyelvű kötetes kéziratok
PAPANEK 1783 PAPANEK György: *Geographica descriptio comitatus Baranyensis Inferiori Hungariae Transdanubianae ingremiati nec non epitome vicissitudinum, et rerum memorabilium comitatus Baranyensis et liberae regiaeque urbis Quinque-Ecclesiensis. Quinque-Ecclesiis, Typis Joannis Josephi Engel Typograph. priv., 1783.*
(<http://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt06011103/tartalom.html>) [2015.02.11.]
- PEK TGYO It PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, Történeti Gyűjtemények Osztálya, Irattár
- PEK TGYO KK PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, Történeti Gyűjtemények Osztálya, Klimo Könyvtár
- PEK TGYO Kt PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, Történeti Gyűjtemények Osztálya, Kézirattár
- PEK TGYO Kt. Ms [AGYICH István]: *Carmen super insigni Judicio Clarissimi Domini Stephani Katona de Bibliotheca Klimoniana [Quinque] VEcclesiensi.* [s. l., 1784.]
- PEL Pécsi Egyházmegyei Levéltár
PKL MGLT Pécsi Káptalani Levéltára, Káptalani Magánlevéltár
POEMATA 1777 *Poemata, quae ... Georgio Klimo Quinque Ecclesiarum episcopo ... in grati animi significationem obtulit Regium et Capitale Gymnasium Quinque Ecclesiense ob donatum ab eo studiosae iuventuti xenium litterarium ineunte anno 1777.* (Franciscus FAICSER: *Encomion.* – Wolfgangus TÓTH: *Ode* – Sigismundus SCHVARZL: *Elegia.*) [Pécs], Iohann Ioseph Engel, 1777.
- PZ 1774 *Pressburger Zeitung*. Das 30. Stück. Mittwoch, den 13. April, 1774. – Innländisch und gelehrte Anzeigen. 7–8.
(<http://www.difmoe.eu/view/issue?ausgabe=30&content=Periodika&filename=1337-7442-1774-000000177&month=4&name=Pre%C3%9Fburger+Zeitung&title=Pre%C3%9Fburger+Zeitung&type=T&year=1774>) [2015.02.11.]
- PZ 1777 *Pressburger Zeitung*. Das 52. Stück. Samstag, den 28. Juni, 1777. – Innländisch und gelehrte Anzeigen. 4–5.
(<http://www.difmoe.eu/view/issue?ausgabe=52&content=Periodika&>

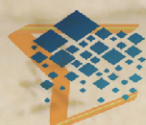
- filename=1337-7442-1777-000000406&month=6&name=Pre%C3%9Fburger+Zeitung&title=Pre%C3%9Fburger+Zeitung&type=T&year=1777) [2015.02.11.]
- TELEKI D 1796 TELEKI Domokos: Egynehány hazai utazások' le-írása Tót és Horváth országoknak rövid emértetésével egygyütt. Nyomattatott Bétsben, S.n., 1796. 195–201.
- TELEKI D 1805 TELEKI, Domokos: Reise durch Ungern und einige angränzene Ländern. Aus dem Ungarischen übersetzt durch Ladislaus v Németh. Pesth, Bey Konrad Adolf Hartleben, 1805. 201–205.
- TELEKI D 1993 TELEKI Domokos: Egynehány hazai utazások leírása Tót- és Horvátországoknak rövid esmértetésével együtt. Ford. Éder Zoltán, 1993. (<http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b92/index.html>) [2007.05.14.]
- WD 1774 *Wienerisches Diarium von Staats- vermisch- und gelehrten Neuigkeiten*, Nr. 31. – Sonnabend den 16. April 1774. (Sonnabend) 4–5.
- WINDISCH 1780 WINDISCH, Karl Gottlieb von: Geographie des Königreichs Ungarn. Ester Theil.Pressburg, bey Anton Löwe, 1780. 390–395. (<http://books.google.hu/books?id=0bQAAAAAcAAJ&pg=PA391&dq=Klimo+Bibliothek&hl=hu&sa=X&ei=DjIkVOXVF8PhywPapiHgDQ&ved=0CDIQ6AEwAzgo#v=onepage&q=Klimo%20Bibliothek&f=false>) [2014.09.25.]
- WW 1781 *Die Wiener Wochenschrift*: Erstes Vierteljahr – Julius, Augustus, September. XLVII. Stück, Den 12. Christmond [ti. Dezember] 1781. 374–375. (http://books.google.hu/books?id=wxxIAAAAcAAJ&pg=PA374&dq=Bisch%C3%B6fliche+Bibliothek+F%C3%BCnfkirchen&hl=hu&sa=X&ei=8SCCU_K0GrKp7Aa8l4CIBQ&ved=0CFwQ6AEwBjg8#v=onepage&q=Bisch%C3%B6fliche%20Bibliothek%20F%C3%BCnfkirchen&f=false) [2014.05.25.]

IRODALOM

- CSAJÁGHY 1838 CSAJÁGHY Károly: Klimó György Pécsi Püspök élete. In: *Munkálatai a' pesti növendék-papság' magyar iskolájának*. V. kötet. Buda, A m. kir. Egyetem betüivel, 1838. 321–342.
- CSAJÁGHY 2000 CSAJÁGHY Károly: Klimó György könyvtáráról. In: *A könyv- és könyvtár-kultúra ezer éve Baranyában*. Szerk. BODA Miklós – KALÁNYOS Katalin-SURJÁN Miklós – TUSKÉS Tibor. Pécs, 2000. 91–94.
- ENTZ 1940 ENTZ Géza: Klimó György pécsi püspök kulturális tevékenysége. (Kü-lönlenyomat Pannonia 1940. évi április-júniusi szám) Pécs, 1940.
- HERNÁDY 1959 HERNÁDY, Ferenc: Iscrizione di origine italiana nella priom biblioteca pubblica d'Ungheria. *La Bibliofilia*, (1957):2–3. 155–159.
- HERNÁDY 1961 HERNÁDY Ferenc: Klimó György könyvtárának két felirata – Adatok a pécsi műemlékkönyvtár nyilvánosítása és szabályzata történetéhez. In: *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve* 1959. Budapest, 1961. 302–315. (<http://epa.oszk.hu/01400/01464/00003/pdf/302-315.pdf>) [2015.02.10.]
- HORVÁTH 1932 HORVÁTH Margit: Klimó püspök könyvtáralapítása. *Közlemények az Erzsébet Tudományegyetem Könyvtárából*, 12. szám. 1932. október. 1–23.

- JANKOVITS 2001 JANKOVITS László: Könyvtári utazások (Faludi Ferenc és a Klimó Könyvtár). In: A Klimó-könyvtár a tudományos kutatások szolgálatában. Szerk. CSÓKA-JAKSA Helga. Pécs, 2001. (A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 3.) 91–99.
- JANKOVITS 2011a JANKOVITS László: Tóth Farkas: Óda Klimó György püspökhöz. *Jelenkor*, 54. (2011):5. 551–553.
(<http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/2250/verse>) [2014.10.07.]
- JANKOVITS 2011b JANKOVITS László: Tenger, könyv, könyvfolyó. Tóth Farkas ódájáról. *Jelenkor*, 54. (2011):5. 554–556.
(<http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/2251/tenger-konyv-konyvfolyo>) [2014.10.07.]
- MÓRÓ 1996 MÓRÓ Mária Anna: Pressburger Zeitung – Belföldi Hírek. *Pécsi Könyv- és Infotár*, 1. 1996. március 31. 8–9.
- NAGY I. 2013 NAGY Imre: Ötörony. A pécsi irodalmi műveltség a kezdetektől a huszadik századig. Pécs, 2013.
- OSTI 2000 OSTI, Giuseppe: Adalbert Blumenschein: L'uomo e l'opera. Estratto Atti dell'Accademia Roveretana degli Agiati, a. 250 (2000), ser. VII, vol. X, A. Accademia Roveretana Degliagiati, Rovereto, 2000. 269–338.
- PAPP 2003 PAPP Zsófia, T.: Agyich István kanonok élete és versei (könyvtári adatok alapján). In: Tanulmányok Koller József tiszteletére. Szerk. FONT Márta – VARGHA Dezső. (Tanulmányok Pécs történetéből 13.) Pécs, 2003. 201–245.
(<http://www.pecstortenete.hu/index.php/95-tanulmanyok/193-t-papp-zsofia-agyich-istvan-kanonok-elete-es-versei-konyvtari-adatok-alapjan>) [2015.08.03.]
- PETROVICH 1974 PETROVICH Ede: A 200 éves Klimó-könyvtár történetéhez. *Magyar Könyvszemle*, 90. (1974):3–4. 315–325.
(http://epa.oszk.hu/00000/00021/00290/pdf/MKSZ_EPA00021_1974_90_03-04_307-355.pdf#page=9) [2014.12.10.]
- SÁRKÖZY 2008 SÁRKÖZY Péter: „Az olasz negédes kertjében” Olasz–magyar kulturális kapcsolatok és az olasz árkádikus költészet hatása a 18. századi magyar irodalomban. Budapest, 2008. (Mundus – új irodalom 79.) (Olasz irodalom, kultúra és művészetek 1.)
- SCHMELCZER-POHÁNKA 2012 SCHMELCZER-POHÁNKA Éva: „Boldog idők! Amikor az értelem ilyen intézményekben támogatásra lel. (...) Egyik fény gyújtja a következőt.” A pécsi püspöki könyvtár története, 1774–1945. Pécs, 2012. (A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 10.)
- WINIS 1930a WINIS Nándor: Egy 130 éves feljegyzés a pécsi püspöki könyvtárról. *Dunántúl*, 30. 1930. március 9. 13.
- WINIS 1930b WINIS Nándor: Egy 130 éves feljegyzés a pécsi püspöki könyvtárról II. *Dunántúl*, 30. 1930. március 15. 13.
- WINIS 1930c WINIS Nándor: Egy 130 éves feljegyzés a pécsi püspöki könyvtárról III. *Dunántúl*, 30. 1930. március 23. 14.

A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 13.

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

